

Шаповал В. О.*здобувач кафедри адміністративного, фінансового та банківського права
Міжрегіональної Академії управління персоналом***ІНСТИТУТ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ В УКРАЇНІ:
ПРАВОВІ ЗАСАДИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ****INSTITUTE OF LOCAL TAXES AND FEES IN UKRAINE:
LEGAL BASES AND TRENDS OF DEVELOPMENT**

Дана стаття присвячена дослідженню сутності інституту місцевих податків і зборів в Україні та його значення на формування місцевих бюджетів. Для розкриття обраної теми у статті розкрито етапи становлення та тенденції розвитку інституту місцевих податків і зборів в Україні. Досліджено зміст останніх законодавчих змін у системі місцевого оподаткування. Окреслено тенденції у трансформації системи місцевого оподаткування. Досліджено використання досвіду європейських держав, що є важливим в удосконаленні вітчизняного місцевого оподаткування. Проведено сучасний аналіз стану ринку рекламних послуг, що свідчить про його розвиток та вдосконалення. Обґрунтовано запровадження нових або повернення старих місцевих податків і зборів, та їх вплив на посилення фінансової самодостатності місцевого самоврядування. Проведено аналіз динаміки надходжень місцевих податків і зборів у місцеві бюджети 2015–2019 років. Проаналізовано правові засади місцевого оподаткування й обґрунтовано необхідність запровадження нових та адаптація раніше існуючих місцевих податків і зборів до реальних потреб адміністративно-територіальних одиниць. Окреслено напрям пошуку шляхів збільшення обсягу місцевих податків – податок з доходів фізичних осіб або екологічний податок визначити як місцевий податок, для забезпечення адміністративних витрат регіонів, та при достатньому обсязі надходжень зацікавлення місцевої влади в ефективному податковому контролі, що створить можливість в цілому створити надійне джерело дохідної частини місцевих бюджетів.

Ключові слова: місцеві податки і збори, податок на майно, єдиний податок, податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, плата за землю, транспортний податок, утилізаційний збір, гастрольний збір, збір з власників собак, туристичний збір, рекламний збір, ринковий збір.

The article is devoted research of essence the institute of local tax and fees in Ukraine and his value on forming of local budgets. For disclosure of the chosen subject in article it is opened stages of formation and a trend of development of institute of local taxes and fees in Ukraine. Content of the last legislative changes in the system of local taxation is investigated. Trends in transformation of a system of local taxation are planned. Use of experience of the European states is investigated that is important in improvement of domestic local taxation. It is carried out the modern analysis of a condition of the market of advertizing services that testifies about its development and improvement. Introduction new or return of old local taxes and fees, and their influence on strengthening of financial self-sufficiency of local government is reasonable. The analysis of dynamics of receipts of local taxes and fees is carried out to local budgets of 2015–2019. The stages of becoming and progress the institute of local tax and fees trend are exposed in Ukraine. It is analysed a legal principles of local taxation and grounded necessity of introduction a new and adaptation before existent of local tax and fees to the real necessities of administrative-territorial units. Are outlined the direction of search of ways of increase in volume of local taxes – to define a tax on the income of natural persons or an ecological tax as a local tax, for providing administrative expenses of regions, and at the sufficient volume of receipts interest of local authorities in effective tax control that will create an opportunity in general to create a reliable source of revenues of local budgets.

Key words: local tax and fees, property tax, single tax, tax on real estate, different from a lot of land, payment for earth, transport tax, utilization fees, tour fees, fees from the proprietors of dogs, tourist fees, publicity fees, market fees.

Постановка проблеми. Інститут місцевих податків і зборів є необхідною фінансовою основою для формування доходної частини місцевих бюджетів у більшості країн світу. Проголосивши євроінтеграцію, підписавши Угоду про Асоціацію України з ЄС і ратифікувавши Європейську Хартію місцевого самоврядування, Україна зацікавлена поступово адаптувати систему формування доходів державного та місцевого бюджетів до умов і стандартів Євросоюзу. Таким чином, дослідження питання правового забезпечення, становлення та розвитку інституту місцевих податків і зборів в Україні на сьогодні набуває актуальності.

Стан дослідження. Дослідженню питань місцевого оподаткування присвячено праці таких вітчизняних і зарубіжних вчених як: В.П. Вишневського, В.В. Греченка, І.О. Луніної, Ю.В. Пасічника, Ю.В. Петренка, В.В. Письменного, О.М. Піхоцької, О.О. Сунцової та ін. Питанням правового регулювання, становлення та реформування місцевих податків

і зборів, з'ясуванню їх правової природи приділяли увагу вітчизняні дослідники, такі як: Л. К. Воронова, Л. М. Касьяненко, В. М. Кофлан, В. І. Кравченко, І. Є. Криницький, М. П. Кучерявенко, Т. А. Латковська, П. В. Мельник, О. А. Музика-Стефанчук, А. А. Нечай, О. П. Орлюк, Н. Ю. Пришва, Л. А. Савченко, Ю. В. Скакун та інші. Проте динаміка вітчизняного податкового законодавства та реальні потреби адміністративно-територіальних одиниць в Україні вимагають постійного удосконалення та звернення до позитивного досвіду зарубіжних країн.

Метою статті є дослідження правових засад інституту місцевого оподаткування в Україні, етапів становлення та розвитку правового забезпечення місцевих податків та зборів, тлумачення змісту останніх законодавчих змін у системі місцевого оподаткування, а також, обґрунтування запровадження нових або повернення старих місцевих податків і зборів, та їх вплив на посилення фінансової самодостатності місцевого самоврядування.

Варто звернути увагу, що місцеві податки і збори наділені низкою характерних ознак, а саме: 1) використання надходжень від цих платежів для фінансування місцевих потреб межах території, підвідомчої відповідним органам місцевого самоврядування; 2) зарахування їх до місцевих бюджетів; 3) віднесення організації, запровадження та стягування цих платежів до компетенції органів місцевого самоврядування та податкових органів; 4) збір і використання платежів як складової частини доходів місцевих бюджетів перебуває також під контролем органів місцевого самоврядування; 5) наявність у органів місцевого самоврядування ширшої компетенції у правовому регулюванні місцевих податків і зборів порівняно з податковими платежами інших рівнів [1, с. 372].

Необхідною складовою вітчизняної системи оподаткування є механізм встановлення та справляння місцевих податків і зборів в Україні, правові засади становлення, розвитку та їх удосконалення умовно можна розподілити на три основні етапи: перший етап – до прийняття Податкового кодексу України (1991 р. – 2010 р.); другий етап – після прийняття Податкового кодексу України (2011 р. – 2014 р.); третій етап – після внесення суттєвих змін у Податковий кодекс України та місцеве оподаткування, зокрема (2015 р. – по теперішній час).

Перший етап становлення та розвитку інституту місцевих податків та зборів в Україні до прийняття Податкового кодексу України (1991–2010 рр.). Саме після набуття Україною незалежності почали застосовувати новий підхід до місцевого оподаткування, що втілювався в прийнятті нормативно-правового акта, такого як Декрет Кабінету Міністрів України «Про місцеві податки і збори» від 20 травня 1993 р., яким здійснювалося регулювання місцевих податків і зборів в Україні та передбачалося введення двох місцевих податків і чотирнадцяти місцевих зборів: комунального податку, податку з реклами, ринкового збору, збору за видачу дозволу на розміщення об'єктів торгівлі, збору за паркування автомобілів, готельного збору, курортного збору, збору за право використання місцевої символіки, збору за видачу ордеру на квартиру, збору за проведення місцевих аукціонів, конкурсного розпродажу і лотерей, збору за право проведення кіно- і телезйомок, збору за участь у бігах на іподромі, збору за вигравш на бігах, збору з осіб, які беруть участь у грі на тоталізаторі на іподромі, збору з власників собак, збору за проїзд територією прикордонних областей автотранспорту, що прямує за кордон [2].

Звичайно, цей перелік із шістнадцяти податкових зобов'язань не був вичерпним. Неодноразово вносилися зміни до Декрету «Про місцеві податки і збори». Крім того, види місцевих податків і зборів були визначені і в одному з основних податкових законів «Про систему оподаткування».

Другий етап становлення та розвитку інституту місцевих податків та зборів в Україні – після прийняття Податкового кодексу України (2011 р. – 2015 р.). Саме Податковий кодекс України [4], що набув чинності з 01 січня 2011 р., докорінно змі-

нив систему місцевого оподаткування, скасувавши Закон України «Про систему оподаткування» [5]; Декрет Кабінету Міністрів України від 20 травня 1993 р. «Про місцеві податки і збори» [6]; Указ Президента України від 28 червня 1999 р. «Про впорядкування механізму сплати ринкового збору» та низку інших нормативно-правових актів. Таким чином, після прийняття Податкового та Бюджетного кодексу України [4; 7] система місцевого оподаткування була кардинально трансформована та децентралізована, внесено зміни до переліку та структури місцевих податків і зборів, кількість місцевих податків та зборів різко зменшилась шляхом скасування податків та зборів із вкрай низькою або взагалі відсутньою фіскальною віддачею. Це призвело до суттєвих змін складової доходів місцевих бюджетів, оскільки було ліквідовано окремі місцеві податки та збори, що складали 90% доходів до місцевих бюджетів (комунальний податок, ринковий збір, податок з реклами тощо), й запроваджено за своєю правовою та економічною природою нові – податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, єдиний податок, збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності, збір за місця для паркування транспортних засобів та туристичний збір.

До місцевих податків, відповідно до статті 10 Податкового кодексу України, станом на 2010–2014 роки, належали:

- податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки;
- єдиний податок, а до місцевих зборів належали:
- збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності;
- збір за місця для паркування транспортних засобів;
- туристичний збір [4].

Останніми тенденціями у трансформації системи місцевого оподаткування було прийняття законодавцем ряду нормативних актів, які суттєво вплинули на формування місцевих бюджетів, а саме: Закону України від 4 листопада 2011 року № 4014-VI «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності»; Закону України від 28 грудня 2014 року № 71-VIII «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи»; Закону України від 28 грудня 2014 року № 76-VIII «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України» та Закону України від 24 грудня 2015 року № 909-VIII «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2016 році» [8; 9; 10; 11].

У 2014 році також розроблено та представлено на обговорення проект Концепції реформування податкової системи та нової редакції Податкового кодексу України. Концепцією реформування податкової системи передбачено скасувати: збір за першу реєстрацію транспортного засобу; збір за місця для

паркування транспортних засобів; екологічний податок; рентну плату за транспортування нафти; плату за землю; збір за користування радіочастотним ресурсом; збір за спецвикористання води, лісових ресурсів виноградарства, садівництва і хмелярства; цільову надбавку до діючого тарифу на електричну та теплову енергію та природний газ; туристичний збір; збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності; державне мито. До загальнодержавних та місцевих податків запропоновано відносити лише: податок на прибуток підприємств; податок на доходи фізичних осіб; податок на додану вартість; акцизний податок; ресурсний податок; податок на майно; єдиний податок; фіксований сільськогосподарський податок. Що стосується місцевого оподаткування, то відповідно до Концепції податкової реформи, планувалося скасувати три місцеві збори, а саме: збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності, туристичний збір, збір за місця для паркування транспортних засобів.

Зміни положень податкового законодавства переважно стосуються багатьох аспектів податкової системи. Однак, відповідно до Закону України від 24 грудня 2015 року № 909-VIII «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2016 році» [11], п. п. 24 ч. 1 ст. 26 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» [12] та на виконання ст. ст. 10, 265, 266 ч. 1 розд. XIX Податкового Кодексу України [4], відповідно до ст. 10 Податкового кодексу України, до місцевих податків належать: податок на майно; єдиний податок. До місцевих зборів належать: збір за місця для паркування транспортних засобів та туристичний збір. Необхідно зазначити, що розділ XII Податкового кодексу України визначає особливості адміністрування саме податку на майно. Так, у ст. 265 ПК України зазначено, що податок на майно складається з: податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки; транспортного податку; плати за землю [4].

Третій етап становлення та розвитку інституту місцевих податків та зборів в Україні – після внесення суттєвих змін у Податковий кодекс України та місцеве оподаткування, зокрема (2016 р. – по теперішній час). З метою забезпечення надходжень до місцевих бюджетів з 2016 року: – *до місцевих податків належить: єдиний податок та податок на майно, який складається із: – податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки для об'єктів нежитлової та житлової нерухомості; – транспортного податку та – плати за землю; – до місцевих зборів належить: туристичний збір та збір за місця для паркування транспортних засобів.*

Аналіз динаміки надходжень місцевих податків і зборів у місцеві бюджети 2015–2019 років показав, що частка місцевих податків і зборів у формуванні доходів місцевих бюджетів навіть із врахуванням останніх законодавчих змін свідчила про несамостійність місцевих бюджетів та не забезпечувала належним чином потреби територіальних громад, лише

частково покривала витрати. Адже, метою введення місцевих податків і зборів є забезпечення місцевих органів влади коштами, необхідними для здійснення їх завдань і функцій, що перебувають у їх самостійному розпорядженні, тому пошук шляхів збільшення обсягу місцевих податків і зборів повинен йти, на нашу думку, приміром, таким шляхом коли податок з доходів фізичних осіб або податок на прибуток підприємств або податок на додану вартість перенести до місцевих податків, які б забезпечили адміністративні витрати регіонів, що надасть можливість в цілому створити надійне джерело дохідної частини місцевих бюджетів [13, с. 95].

Проведений нами аналіз місцевого оподаткування свідчить про поступове зростання фінансової ролі місцевих податків і зборів, але порівняння питомої ваги місцевих податків у доходах місцевих бюджетів України з аналогічними даними зарубіжних країн, свідчить про необхідність подальшого пошуку шляхів вдосконалення місцевого оподаткування країни.

Важливим в удосконаленні вітчизняного місцевого оподаткування є використання досвіду європейських держав, де місцеві податки і збори є основним дохідним джерелом місцевих бюджетів. У таких державах, як Австрія, Болгарія, Угорщина, Румунія, Словенія, Франція, кількість місцевих податків і зборів досить значна. До складу місцевих належать такі податки, які в Україні вважаються загальнодержавними: податок на прибуток підприємств, податок на доходи громадян, майнові податки. У різних державах існує неоднакова кількість місцевих податків і зборів.

На відміну від більшості розвинених країн світу, в Україні перелік місцевих податків і зборів є досить обмеженим. Якщо в українському законодавстві визначено чотири місцеві податки і збори, то в окремих країнах Європейського союзу їх кількість перевищує сотню. Приміром у Великій Британії існує один такий податок, який стягується з нерухомого майна-землі, будівель, крамниць, установ, заводів і фабрик, причому сільськогосподарські угіддя та будівлі на них, церкви оподаткуванню не підлягають. В Японії існують три основні місцеві податки – це, зокрема, підприємницький податок, який нараховується на прибуток, корпоративний муніципальний податок та зрівняльний податок, що є фіксованою сумою податку, розмір якої залежить від розміру капіталу юридичної особи та чисельності працюючих. Найбільшу кількість місцевих податків запроваджено у Бельгії – 100, в Італії – 70, у Франції – понад 50. У США запроваджено такі місцеві податки, як податок з продажу, місцевий прибутковий податок, податки на прибуток корпорацій, на спадок, майновий податок [14, с. 121].

Переконаливою вважаємо позицію І. В. Мартинюк та Є. М. Богатирьової, що перспективою розвитку місцевого оподаткування, є повернення податку на рекламу, на нашу думку, практичніше у вигляді рекламного збору, який було скасовано із запровадженням Податкового кодексу України. На сьогоднішній день у період інформатизації суспільства, реклама відіграє велику роль у формуванні інтересів

населення, саме тому, ми вважаємо, що рекламний збір, колишній податок на рекламу буде не лише важливим фіскальним інструментом, але й важелем соціально-економічного регулювання. Обсяг надання рекламних послуг в Україні за 2015–2018 роки збільшився майже у 4 рази, що зайвий раз підкреслює актуальність та перспективність запровадження рекламного збору. Оскільки аналіз динаміки надходжень податку на рекламу за часи його існування до місцевих бюджетів України та його частку у податкових надходженнях, свідчить, що податок на рекламу займав суттєве значення серед надходжень місцевих податків та зборів, та складав майже 7% [15, с. 31]. Дослідження ринку рекламних послуг сприяло виявленню найбільш та найменш розповсюдженої реклами, а саме: найбільший обсяг наданих рекламних послуг на телебаченні (52,19% станом на 2017 р.), на другому місці – зовнішня реклама (16,11% станом на 2017 р.), на третьому місці – інтернет-реклама (15,28% станом на 2017 р.), на четвертому – всі інші види реклами (16,12% станом на 2017 р.) [16].

Варто відмітити, що починаючи з 2015 р., незважаючи на зростання надходжень податку на рекламу, його питома вага у надходженнях місцевих податків і зборів суттєво знизилась би через вищезазначену зміну структури місцевих податків та зборів. Проведений сучасний аналіз стану ринку рекламних послуг свідчить про його розвиток та вдосконалення. На наш погляд, є вагомим аргументом щодо повернення податку на рекламу у вигляді рекламного збору до складу місцевих зборів. Впровадження рекламного збору є важливим інструментом регулювання ринку рекламних послуг, а також доцільним кроком щодо збільшення фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування. Вважаємо, що ставка рекламного збору повинна бути диференційована не лише залежно від тривалості розміщення реклами (0,5% – за розміщення реклами на тривалий термін, 0,1% – від вартості послуг за розміщення одноразової реклами), але й залежно від виду рекламних послуг. Нормативна ставка колишнього податку на рекламу була передбачена Декретом КМУ "Про місцеві податки і збори" у розмірі, що не перевищує 0,1% від вартості послуг за розміщення одноразової реклами та 0,5% – за розміщення реклами на тривалий термін [17]. Також вважаємо доцільним введення коефіцієнтів у методику розрахунку рекламного збору залежно від виду реклами, а саме: 1) на телебаченні – 2; 2) зовнішня реклама – 1,5; 3) інтернет-реклама – 1,2; 4) інші види реклами – 1.

Слушною є також точка зору, що наступним кроком для побудови ефективною системи місцевого оподаткування є запровадження утилізаційного збору. Така пропозиція обумовлена, перш за все, не потребою у збільшенні джерел фінансових ресурсів місцевих органів влади, а: 1) складною екологічною ситуацією, обумовленою накопиченням відходів

у навколишньому природному середовищі; 2) відсутністю налагодженої системи збору відходів; 3) відсутністю достатнього фінансування переробної сфери; 4) нерозвиненістю системи виробництва товарів з вторинної сировини [18, с. 41–42]. Але досі в цьому напрямку не було здійснено жодних кроків.

Механізм запровадження утилізаційного збору науковцями запропонований такий: 1) автоматичне введення утилізаційного збору на неекологічні товари; 2) введення ставки утилізаційного збору на рівні 7% від вартості неекологічного товару; 3) цільовий характер утилізаційного збору, що передбачає використання надходжень такого збору виключно на заходи зі збору неекологічних товарів та їх утилізацію або повторну переробку; 4) віднесення утилізаційного збору до місцевих зборів обов'язкового характеру. Запровадження утилізаційного збору сприятиме вирішенню не лише ряду складних екологічних питань, алей збільшенню фінансових можливостей місцевих органів влади у сфері покращення стану навколишнього природного середовища [18, с. 41–42].

Висновки. Пошук шляхів збільшення обсягу місцевих податків повинен йти, на нашу думку, наприклад, у такому напрямку, податок з доходів фізичних осіб або екологічний податок визначити як місцевий податок, які б забезпечили адміністративні витрати регіонів, та при достатньому обсязі надходжень зацікавили б місцеву владу в ефективному податковому контролі, що надасть можливість в цілому створити надійне джерело дохідної частини місцевих бюджетів. А щодо збільшення місцевих зборів, то доцільно запровадити та визначити механізм справляння гастрольного збору, який створить можливість забезпечити належні умови гастрольної діяльності, передбачити збір із власників собак, який забезпечить покриття витрат на озеленення та покращення прибудинкових територій та відпочинкових майданчиків, запровадити рекламний та ринковий збори, котрі також суттєво збільшать надходження до місцевих бюджетів певних регіонів та покриють необхідні витрати територіальної громади.

Проведене нами дослідження сучасного правового забезпечення, стану та тенденцій розвитку місцевого оподаткування в Україні свідчить про позитивну динаміку розвитку місцевого оподаткування та наявність перспективних потенціальних джерел збільшення обсягів місцевих податків та зборів. Важливим є те, що запровадження запропонованих нових місцевих податків та зборів (реklamний збір, утилізаційний збір, збір з власників собак, гастрольний та ринковий збори) вирішуватиме не лише фінансові питання, які будуть сприяти розширенню фінансової автономії органів місцевого самоврядування, але й складні соціально-економічні та екологічні проблеми, які наявні на територіях адміністративно-територіальних одиниць країни.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Финансовое право: Учебник / Отв. ред. Н. И. Химичева. 2-е изд., перераб. и доп. М.: Юристъ, 1999. 600 с.
2. Про місцеві податки і збори: Декрет Кабінету Міністрів від 20.05.1993 № 56-93 (втратив чинність). URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/56-93>.
3. Про систему оподаткування: Закон України від 25.06.1991 № 1251-XII (втратив чинність)/ URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1251-12>.
4. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13-14, № 15-16, № 17. Ст. 112.
5. Про систему оподаткування: Закон України від 25.06.1991 № 1251-XII (втратив чинність). URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1251-12>.
6. Про місцеві податки і збори: Декрет Кабінету Міністрів від 20.05.1993 № 56-93 (втратив чинність). URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/56-93>.
7. Бюджетний кодекс України від 8 липня 2010 року № 2456-VI. *Голос України*. 2010. № 50-51. Ст. 572.
8. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності: Закон України від 4 листопада 2011 року № 4014-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 24. Ст. 248.
9. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи: Закон України від 28 грудня 2014 року № 71-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 7-8, № 9. Ст.55.
10. Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України: Закон України від 28 грудня 2014 року № 76-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 6. Ст. 40.
11. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2016 році: Закон України від 24 грудня 2015 року № 909-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 5. Ст. 47.
12. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 24. Ст. 170.
13. Хатнюк Н. С. Трансформація системи місцевого оподаткування в Україні в умовах євроінтеграції. *Модернізація правових інститутів: вимоги часу* : збірник матеріалів Міжнародної юридичної науково-практичної конференції «Актуальна юриспруденція» (м. Київ, 8 грудня 2016 р.). Київ: «Видавничий дім «АртЕк», 2016. С. 95–98.
14. Величко О., Дмитренко І. Іноземний досвід реформування податкової системи. *Економіст*. 2009. № 7. С. 120-123.
15. Мартинюк І. В., Богатирьова Є. М. Місцеве оподаткування в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. *Економіка та держава*. 2019. № 6. С. 27–31.
16. Объем рекламно-коммуникационного рынка Украины 2018 и прогноз на 2019. URL: https://mmr.ua/show/obiem_reklamno kommunikatsionnogo_rynka_ukrainy_2018_i_prognozobiemov_rynka_2019.
17. Декрет КМУ «Про місцеві податки і збори» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/56-93>.
18. Мартинюк І.В., Дубовик О.Ю. Утилізаційний збір для неекологічних товарів. *Агросвіт* : науково-практичний журнал. ТОВ «ДКС Центр», 2014. № 8. С. 37-42.